

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Нісаноглу Наталі Георгіївни на тему:

«Актуалізація концепту КОНСЕНСУС в англomовному публіцистичному дискурсі: лінгвокогнітивний та комунікативно-прагматичний аспекти»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

У сучасному мовознавстві аналіз вербального втілення концептів проводиться дуже продуктивно, цій проблематиці на сьогодні присвячено вже значну кількість наукових доробків. Дисертація Н.Г. Нісаноглу вирізняється з цього масиву завдяки декільком чинникам. По-перше, слід вказати на дуже вдалий вибір об'єкта дослідження, яким постав концепт КОНСЕНСУС, актуалізований в англomовному публіцистичному дискурсі. Доречність такого вибору визначена пріоритетною позицією необхідності пошуку й досягнення консенсусу в наш час, коли людство стикається із низкою складних проблем, вирішити які можливо лише за узгодженості дій різних соціальних груп, країн, народів. По-друге, визначивши предметом аналізу лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні характеристики засобів вербального втілення концепту КОНСЕНСУС, авторка застосувала комплексний підхід, який надав можливість вивчити досліджуваний об'єкт з різних ракурсів. І нарешті, слід зазначити, що лінгвокогнітивний аналіз сьогодні має два вектори, де у першому пріоритетну позицію займають структури свідомості, а в другому – засоби їхнього вербального втілення. Н.Г. Нісаноглу пристає на другу позицію, що робить її дисертаційну працю ґрунтовним мовознавчим дослідженням, у якому органічно поєднані традиційні та новітні лінгвістичні підходи.

Актуальність дисертації є очевидною, з огляду на викладене; вона обумовлена застосуванням лінгвокогнітивного та комунікативно-прагматичного підходів, у світлі яких стало можливим надання гольстичного опису концепту КОНСЕНСУС з урахуванням специфіки його структури як ментального утворення, стратегічних цілей його дискурсивної реалізації та особливостей способів і засобів його вербального втілення. Підсилюють

актуальність дослідження суспільна значущість концепту КОНСЕНСУС у наш час та доречність вивчення його реалізації саме в публіцистичному дискурсі, який, як відомо, чинить потужний вплив на свідомість широких верств населення.

У роботі чітко сформульована мета – вивчення експліцитних та імпліцитних засобів реалізації концепту КОНСЕНСУС в англomовному публіцистичному дискурсі в лінгвокогнітивному та комунікативно-прагматичному аспектах, а також окреслене коло завдань, виконання яких було необхідним для досягнення цієї мети.

Структура роботи побудована логічно: вступ містить усі нормативно передбачені компоненти, перший розділ дисертації присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження, другий розділ містить аналіз концепту КОНСЕНСУС у лінгвокогнітивному вимірі, у третьому розділі подано результати вивчення його комунікативно-прагматичного аспекту, у загальних висновках стисло викладено усі основні результати дисертації. Додатки в систематизованому вигляді ілюструють градуальність реалізації смислів концепту КОНСЕНСУС (додаток А), вербалізацію цього концепту в синтаксичних структурах – субстантивних словосполученнях (додаток Б) та імпліцитну реалізацію його смислів на лексико-семантичному та фразеологічному рівнях (додаток В).

У змісті першого розділу дисертаційної праці на увагу заслуговує наданий Н.Г. Нісаноглу огляд підходів до розуміння та вивчення консенсусу в різних гуманітарних дисциплінах в історичній ретроспективі. Це надає можливість осягнути природу консенсусу як явища соціальної природи, усвідомити зв'язки між людським буттям, суспільством, мовою і консенсусом. Також не можна оминати увагою аналіз структури концепту КОНСЕНСУС у сукупності поняттєвого, асоціативно-образного та ціннісного компонентів; побудову поля за ядроно-периферійною моделлю, що дає можливість охарактеризувати зміст цього концепту як відкриту систему через можливість входження до дальньої периферії неспецифічних вербальних засобів, котрі

стають об'єктиваторами концептуалізованого знання завдяки їхньому осмисленню в конкретному контексті, можливо на основі асоціативних зв'язків та метафоричних переосмислень. До суттєвих здобутків цього розділу дисертації також належить розгляд концепту КОНСЕНСУС на тлі його антиподу – концепту РОЗБІЖНІСТЬ, що відповідає закону діалектики про єдність і боротьбу протилежностей та слугує своєрідним «містком» до наступного важливого висновку – усвідомлення градуальності концепту КОНСЕНСУС, що виявляється у ході боротьби, конфлікту та коливається в діапазоні від повного до мінімального ступеня.

Окрім власне теоретичних положень, перший розділ дисертації Н.Г. Нісаноглу містить також методологічну складову (п. 1.6), а саме: опис етапів і методів дослідження, що сприяє логічному переходу до безпосереднього науково-практичного аналізу.

Другий розділ роботи надає вичерпну характеристику способам і засобам дискурсивного втілення смислів концепту КОНСЕНСУС, шляхом послідовного аналізу його експліцитної вербалізації та імпліцитної реалізації. Результатом такого аналізу стає встановлення потенціалу засобів англійської мови (лексичних, фразеологічних, синтаксичних), котрі в прямий або непрямий спосіб об'єктивують концептуалізоване знання в публіцистичному дискурсі. Виявлено також продуктивність цих засобів, що засвідчує превальоване вживання тих, якими імпліковано смисли концепту КОНСЕНСУС, та пріоритет певних частин мови, типів фразеологізмів та словосполучень.

У третьому розділі роботи обґрунтовано доведено, що репертуар комунікативних стратегій, покликаних сприяти досягненню консенсусу з адресатом, охоплює маніпулятивну стратегію, стратегію самопрезентації та стратегію формування емоційного відгуку. Також з'ясовано перелік тактик, співвіднесених з кожною з цих стратегій, та виявлено англійські стилістичні засоби їхнього безпосереднього втілення.

Як результат, можна стверджувати, що Н.Г. Нісаноглу продемонструвала високий рівень володіння теоретичними положеннями базових лінгвістичних

дисциплін – лексикології, фразеології, синтаксису, разом із більш сучасними теоріями та напрямками – лінгвістикою тексту, дискурсологією, когнітивною лінгвістикою, лінгвопрагматикою тощо. Лінгвістичну ерудицію дослідниці підтверджує й обсяг опрацьованих нею теоретичних джерел – 231, з яких 69 англомовних. До цього ще додано 37 лексикографічних джерел та 22 джерела ілюстративного матеріалу, з яких для проведення дослідження було обрано 7 480 дискурсивних фрагментів, у яких втілено смисли концепту КОНСЕНСУС. Репрезентативність ілюстративного матеріалу, його автентичність і сучасність, разом із значним репертуаром доречно застосованих методів лінгвістичного аналізу, засвідчують достовірність основних результатів і висновків дисертаційного дослідження Н.Г. Нісаноглу.

Дисертація має безперечну наукову новизну – в ній уперше у вітчизняному мовознавстві здійснено комплексне лінгвокогнітивне та комунікативно-прагматичне дослідження концепту КОНСЕНСУС, яке дозволило презентувати його структуру як тришарову модель, відкриту систему, котра не має чітких меж та здатна до постійного оновлення за рахунок входження до неї нових членів; виявити особливості вербального втілення смислів цього концепту в англомовному публіцистичному дискурсі; з'ясувати стратегічний потенціал дискурсивної об'єктивації концептуалізованого знання.

У теоретичному аспекті проведене дослідження збагачує когнітивні, комунікативно-прагматичні, дискурсивні студії; в аспекті практичної імплементації результати цього дослідження можуть бути плідно використані у низці нормативних курсів і спецкурсів, у подальших наукових розробках, а також можуть виявитися цікавими для представників суміжних галузей наукового знання, у першу чергу – журналістів.

Текст роботи викладено аргументовано й послідовно із дотриманням вимог наукового стилю та мовних стандартів, теоретичні положення підкріплено достатньою кількістю ілюстративних прикладів. Оформлення дисертації відповідає вимогам держстандарту.

Переходячи до обов'язкової критичної частини відгуку, хочу звернути увагу на такі моменти:

1. У п. 1.1, надавши коротку загальну характеристику публіцистичному дискурсу, дослідниця зупиняється на його жанрах. Але при цьому чомусь посилається на класифікацію комунікативних типів текстів (за І.С. Шевченко). У цьому зв'язку варто навести точку зору Т.В. Яхонтової, котра обґрунтовано стверджує, що: «Тексти не дорівнюють жанрам <...>. Однозначна відповідність між жанром і певним текстовим типом не завжди існує <...>, імовірні випадки, коли жанр може реалізовуватися в зовсім різних за характеристиками текстах, а один і той самий текст належати різним жанрам» (Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія. Львів, 2009. С. 137). До того ж, варто було б у тексті роботи та у висновках до першого розділу зупинитися на характеристиках саме тих жанрів, котрі досліджувалися.

2. На початку п. 1.3 авторка розглядає діалог, як форму комунікації, типову для пошуку й досягнення консенсусу. Тут слід зауважити, що діалогічність публіцистичного дискурсу не може бути зведена до «діалогу» та «полілогу», описаних дослідницею. По-перше, термін «полілог», хоча й широко вживаний, але не зовсім коректний: адже термін «діалог» етимологічно сягає грецької (dia – через, logos – мовлення), тобто його буквально значення «через мовлення», отже внутрішня форма слова «діалог» не передбачає обмеження кількості учасників акту комунікації. По-друге, діалогічність публіцистичного дискурсу має доволі складну природу: тут відбувається взаємодія між колективним адресантом (представниками конкретного ЗМІ) та масовим адресатом (читацькою аудиторією), у цю взаємодію можуть бути «вбудовані» безпосередні діалоги / монологи, що фактично є цитацією та спрямовані на оптимізацію взаємодії ЗМІ – читачі, посиленню впливу на останніх. Саме за такого розуміння можна пояснити приклад на стор. 143 як такий, що ілюструє дискурсивне втілення концепту КОНСЕНСУС: президент Д. Трамп критикує свого попередника та викладає власне бачення шляхів вирішення нагальних

проблем, шукаючи в такий спосіб консенсусу з читачами-виборцями за посередництва ЗМІ.

3. Хоча комунікативно-прагматичний аналіз, зокрема аналіз стратегій втілення концепту КОНСЕНСУС, поданий у розділі 3, має свою логіку, він був би більш обґрунтованим, якщо б було розглянуто окремо (1) випадки безпосереднього пошуку консенсусу в процесі комунікації та (2) опис таких випадків. Тут варто навести міркування В.А. Ущиної, яка стверджує: «точка зору суб'єкта дискурсивної діяльності стосовно дії (події), яка описується, може бути як внутрішньою, так і зовнішньою» та протиставляє висловлення, які використовуються мовцями безпосередньо в їхній комунікації (комунікативна ситуація) та висловлення, у яких повідомляється про таку комунікацію (метакомунікативна ситуація). (Ущина В.А. Позиціонування суб'єкта в англomовному дискурсі ризику: соціо-когнітивний аспект: монографія. Луцьк, 2015. С. 105). За такого підходу можна було б виокремити дві локальні стратегії, а далі в межах кожної з них диверсифікувати більш конкретні стратегії пошуку / опису пошуку консенсусу.

4. У загалом коректному термінологічному апараті дослідження наявні окремі не зовсім вдалі формулювання. Зокрема, у п.1.5, де увагу зосереджено на градуальності як способі реалізації смислів концепту КОНСЕНСУС, виокремлено такі градуальні типи: «абсолютний, значний, мінімальний, слабкий», причому на рис. 1.5 абсолютний тип відповідає абсолютному ступеню консенсусу, а інші типи – парціальному ступеню. У зв'язку з цим хотілося б зауважити, що доречнішим був би термін «повний», а не «абсолютний», це відповідало б протиставленню цілого і частини. У п. 2.1.3 та 2.2.3 йдеться про «синтаксичні засоби/ синтаксичний рівень» експліцитної / імпліцитної реалізації досліджуваного концепту. Але цілком очевидно, що таку реалізацію неможливо дослідити лише на рівні синтаксичних відносин, отже у назвах і в тексті цих підрозділів варто було б вести мову про «синтактико-семантичні засоби». Не зовсім зрозуміло, до того ж, чому надфразну єдність віднесено до рівня синтаксису, а не до текстового рівню.

Усі висловлені зауваження мають рекомендаційний або / та частковий характер, вони не стосуються концептуального змісту дисертації та не знижують її загальної високої оцінки. Дисертаційна робота Н.Г. Нісаноглу є завершеним та самостійним науковим доробком, що характеризується актуальністю, науковою новизною, теоретичною та практичною цінністю.

Окремо слід підкреслити, що в роботі подано виключно результати власних досліджень, тоді як усі думки науковців, використані авторкою, викладено із обов'язковим посиланням на відповідні джерела.

Публікації за темою роботи достатньо повно висвітлюють її основний зміст, так само, як і автореферат, положення якого ідентичні викладеним у дисертації.

Викладене дає підстави стверджувати, що ознайомлення з текстом дисертації Нісаноглу Наталі Георгіївни «Актуалізація концепту КОНСЕНСУС в англomовному публіцистичному дискурсі: лінгвокогнітивний та комунікативно-прагматичний аспекти», авторефератом та публікаціями автора за темою рецензованої роботи вважаю, що дослідження відповідає вимогам пп. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент –
 доктор філологічних наук, доцент,
 професор кафедри перекладознавства
 імені Миколи Лукаша
 Харківського національного
 університету імені В.Н. Каразіна

Ірина ФРОЛОВА

Ірина Фролова